

POSTANOWIENIE

Dnia 22 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Kultury i Dziedzictwa
Narodowego

przeciwko P.K. i W.K.

o ustalenie,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 22 czerwca 2020 r.,

na skutek skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 5 listopada 2018 r., sygn. akt VI ACa [...],

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania

**2. zasądza od P.K. na rzecz Skarbu Państwa
- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego kwotę 2700
(dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Pozwany P.K. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...],
którym to orzeczeniem oddalono apelację pozwanych P.K. W.K. od wyroku

ustalającego, że prawo własności bliżej oznaczonego obrazu przysługuje Skarbowi Państwa - Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej jako: SP-MKiDN).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna to nadzwyczajny środek zaskarżenia o celu przede wszystkim publicznoprawnym. Celem tym jest zapewnienie jednolitości orzecznictwa oraz spójności i prawidłowości wykładni prawa. Realizacji powyższej funkcji służy uregulowana w art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. instytucja przedsądu. Stosownie do ww. przepisów Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Podejmowanie odrębnej decyzji w przedmiocie przyjęcia skargi do rozpoznania ma również na celu realizację zasady szybkości postępowania oraz pozwala zaakcentować wysoce sformalizowany charakter postępowania przed Sądem Najwyższym, o czym świadczą określone wymagania konstrukcyjne skargi kasacyjnej.

Jako przyczynę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał w pierwszym rzędzie występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem orzecznictwa przywołanie tej przesłanki wymaga poprawnego zidentyfikowania problemu, w tym odniesienia go do konkretnych przepisów. Konieczne jest także przedstawienie argumentów prowadzących do rozbieżnych ocen danego zagadnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01). Podniesiony problem musi również charakteryzować się nowością; zagadnienie, które było już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego, co do zasady traci ten walor (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 marca 2012 r., II PK 294/11). Istotność problemu prawnego wyraża się natomiast w tym, że ma on znaczenie precedensowe dla rozstrzygania podobnych spraw lub rozwoju jurysprudencji (postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2012 r., I CSK 496/11). Tylko w takich okolicznościach może być realizowana publicznoprawna funkcja skargi kasacyjnej.

Jednocześnie przedstawiony Sądowi Najwyższemu problem musi mieć konkretny związek z rozstrzygnięciem danej sprawy, to jest z zarzutami skargi oraz podstawą prawną i faktyczną zaskarżonego wyroku (postanowienie Sądu Najwyższego z 21 maja 2013 r., IV CSK 53/13). Przyjęcie sprawy do rozpoznania ma bowiem na celu zarówno realizację interesu publicznego, jak i ochronę praw prywatnych.

Żadna z czterech kwestii wskazanych przez skarżącego jako przyczyna przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełniała przesłanek uznania jej za występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne. Statusu takiego nie ma podniesiona w skardze kasacyjnej pierwsza wątpliwość: czy dopuszczalne jest ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. przysługiwania powodowi prawa własności ruchomości, mimo zapadłego wcześniej na rzecz pozwanych wyroku nakazującego wydanie im tej samej rzeczy w ramach realizacji roszczenia windykacyjnego (art. 222 § 1 k.c.). W wywodzie pozwanego w zasadzie pominięto, że sprawa windykacyjna toczyła się z powództwa skarżących przeciwko podmiotowi trzeciemu – Muzeum Narodowemu w W., podczas gdy stroną niniejszego postępowania jest SP-MKiDN. Sformułowany problem jurystyczny nie uwzględnia więc elementów doniosłych dla oceny prawnej i z tej przyczyny traci związek ze sprawą, konieczny do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Za istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 k.p.c. może być bowiem uznane tylko zagadnienie, które „występuje w sprawie”, czyli takie, które powstało konkretnie na tle zaistniałych w sprawie okoliczności, i którego rozwikłanie miałoby znaczenie dla rozstrzygnięcia powstałego sporu.

Skarżący nie wyjaśnił także, dlaczego sformułowane przez niego pytanie stanowi istotne zagadnienie prawne i nie zaprezentował argumentacji świadczącej o tym, by możliwe było przedstawienie w tym przedmiocie rozbieżnych rozwiązań. Przeciwnie, w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania ograniczono się do wskazania, że zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. prawomocne orzeczenie wydane na podstawie art. 222 § 1 k.c. wiąże również inne sądy. Fakt wydania wyroku w toczącej się wcześniej sprawie windykacyjnej był wzięty pod uwagę przez Sąd Apelacyjny, natomiast skarżący nie wyjaśnił swej tezy o rzekomej skuteczności *erga omnes* zapadłego uprzednio wyroku.

Przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie uzasadnia także druga z poruszonych przez skarżącego kwestii, sprowadzająca się do oceny, czy powodowi przysługiwał w niniejszej sprawie interes prawny w domaganiu się ustalenia prawa. Zdaniem skarżącego, skoro powód miał możliwość wytoczenia powództwa windykacyjnego, to wykluczone było istnienie po jego stronie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Rzecz jednak w tym, że zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., oprócz wskazanej uprzednio konieczności ścisłego związku z okolicznościami danej sprawy, powinno mieć charakter uniwersalny, co oznacza, że nie może sprowadzać się do pytania o poprawność zastosowania prawa w konkretnej sprawie. Tymczasem na poziomie generalistów nie budzi wątpliwości stanowisko, że możliwość żądania windykacji rzeczy nie prowadzi do wykluczenia *a limine* skutecznego żądania ustalenia i to nawet w razie tożsamości podmiotowej w ww. postępowaniach. Z kolei kwestię przysługiwania powodowi interesu prawnego konkretnie w niniejszej sprawie wyjaśnił Sąd Apelacyjny, motywując swe stanowisko tym, że sporna ruchomość znajduje się aktualnie we władaniu podmiotu, którego powód jest fundatorem.

Wbrew wywodom skargi kasacyjnej, istotnym zagadnieniem prawnym nie była również trzecia kwestia, ujęta w pytaniu, czy wystąpienie z powództwem o ustalenie prawa własności w związku z dekretem z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 z późn. zm., dalej jako: Dekret) może być - po uwzględnieniu celu tego dekretu i całokształtu okoliczności sprawy - ocenione jako nadużycie prawa podmiotowego. Także w tym punkcie stanowisko skarżącego sprowadza się w istocie do pytania o prawidłowość zastosowania przepisów w konkretnej sprawie, co wyklucza uznanie tej kwestii za zagadnienie prawne w przedstawionym wyżej rozumieniu. Wywody skarżącego, skupione wyłącznie na polemice z oceną dokonaną przez Sąd Apelacyjny, nie korespondują przy tym z przyczyną kasacyjną wskazaną we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Nawet gdyby przyjąć, że skarżący pyta o ogólną możliwość stosowania art. 5 k.c. do powództw opartych na art. 189 k.p.c., to rozstrzygnięcie tak ujętego zagadnienia prawnego mogłoby mieć znaczenie dla sprawy tylko wówczas, gdyby Sąd Apelacyjny nie przeprowadził oceny żądania pozwu z perspektywy przesłanek

nadużycia prawa podmiotowego. Dopiero w takiej sytuacji można by twierdzić, że do rangi występującego w sprawie istotnego zagadnienia prawnego urasta potrzeba weryfikacji trafności zapatrywania Sądu Apelacyjnego o niedopuszczalności uznania za nadużycie prawa wytoczenia powództwa w niniejszym sporze. Zajęcie w tej kwestii odmiennego, pozytywnego stanowiska oznaczałoby bowiem, że Sąd Apelacyjny, odmawiając zastosowania art. 5 k.c., pozbawił skarżącego szansy na zbadanie zarzutu sprzeczności żądania ustalenia z zasadami współżycia społecznego lub ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, a w konsekwencji także szansy na oddalenie tego powództwa na podstawie art. 5 k.c.

Generalne przesądzenie, wskutek rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego, że stosowanie art. 5 k.c. wchodzi w rachubę również w sprawach o ustalenie, nie było jednak potrzebne, skoro Sąd Apelacyjny, mimo wyrażonego poglądu, dokonał odpowiedniej analizy działań SP-MKiDN i w dochodzeniu przez powoda ochrony prawnej nie dopatrywał się nadużycia prawa podmiotowego. Sąd II instancji nie tylko zatem, co prawda warunkowo, dopuścił ocenę żądania ustalenia pod kątem przesłanek działania art. 5 k.c., lecz wyraził jednoznaczne stanowisko w kwestii, której rozstrzygnięcie miało być następstwem rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego. W konsekwencji w sprawie nie istnieje przyczyna określona w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., gdyż odpowiedź na pytanie o stosowanie art. 5 k.c. w sporach o ustalenie prawa lub stosunku prawnego, choć doniosła teoretycznie, nie miałaby wpływu na kierunek rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

Niezależnie od powyższych uwag warto dodać, że także w sprawach o ustalenie nie jest wykluczone dokonanie oceny żądania ustalenia przez pryzmat zasad współżycia społecznego. Pierwotnie stosowanie art. 5 k.c. w tej kategorii spraw tłumaczono wskazaniem, że elementem prawa podmiotowego, którego wykonanie podlega ocenie pod kątem nadużycia prawa podmiotowego, jest prawo do skargi, czyli dochodzenia ochrony sądowej („prawo do powództwa o ustalenie”). Następnie uzasadnienia kontroli tego typu powództw z perspektywy słusznościowych upatrywano w możliwości badania, czy powód ma zgodny z prawem, z zasadami współżycia społecznego i z celem, któremu ma służyć art. 189 k.p.c., interes prawny w dochodzeniu ustalenia (zob. wyrok Sądu

Najwyższego z 27 czerwca 2001 r., II CKN 898/00, niepubl., w nawiązaniu do stanowiska wyrażonego w wyroku Sądu Najwyższego z 20 grudnia 1979 r., III PR 78/79, OSPiKA nr 11/1980, poz. 196). Brak takiego słusznego interesu oznaczałby niespełnienie przesłanki skuteczności ustalenia i uzasadniałby oddalenie powództwa bez badania, czy spełniona została dalsza przesłanka - zasadności żądania pozwu w postaci istnienia prawa lub stosunku prawnego.

Ostatnie zagadnienie prawne wskazane we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zostało przez skarżącego powiązane także z potrzebą wykładni przepisów wywołujących rozbieżności w orzecznictwie, czyli z przyczyną kasacyjną wymienioną w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Mowa o kwestii właściwego trybu postępowania w sprawie nabycia przez Skarb Państwa własności rzeczy na podstawie art. 34 Dekretu. Problem ten stał się przedmiotem trzech uchwał Sądu Najwyższego: z 24 maja 1956 r., I CO 9/56, OSNCK nr 1/1957 poz. 1, z 25 lutego 1987 r., III CZP 2/87, OSNCP 1988 nr 4, poz. 46 oraz z 5 grudnia 2014 r., III CZP 98/14, OSNC 2015 nr 10, poz. 115. W pierwszej z nich zajęte zostało stanowisko, że stwierdzenie nabycia przez Państwo własności nieruchomości opuszczonej następuje w trybie postępowania niespornego; w drugiej z uchwał wyrażono zapatrywanie, że prawo własności nabyte przez Skarb Państwa na podstawie Dekretu może być stwierdzone przez sąd w trybie art. 189 k.p.c., natomiast w trzeciej uchwale przyjęto, że wniosek Skarbu Państwa o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na podstawie Dekretu podlega rozpoznaniu w trybie postępowania nieprocesowego.

Wbrew wywodom skargi kasacyjnej, sprzeczność między powyższymi orzeczeniami jest pozorna i nie uzasadnia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Pierwsza z ww. uchwał nie ma znaczenia dla sprawy, gdyż zapadła pod rządami nieobowiązującego już aktu prawnego, a skutki zmiany stanu prawnego zostały rozważone w uchwale z 25 lutego 1987 r., III CZP 2/87, OSNCP 1988 nr 4, poz. 46. Z kolei trzeci, najnowszy pogląd orzecznictwa został sformułowany wyłącznie w odniesieniu do nieruchomości, nie dotyczy zatem przedmiotu sprawy, którym jest ustalenie prawa własności ruchomości. Odmienność stanowisk wyrażonych w uchwałach z 1987 r. i 2014 r. nie

oznacza więc wystąpienia istotnego zagadnienia prawnego lub doniosłych dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy rozbieżności w orzecznictwie.

W motywach uchwały z 5 grudnia 2014 r., III CZP 98/14, wyraźnie wskazano zresztą, że potrzeba rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego wynika z treści art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o ujawnieniu w księgach wieczystych prawa własności nieruchomości Skarbu Państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 1460). Tymczasem przepis ten, wprowadzony do systemu prawa już po podjęciu przez Sąd Najwyższy uchwały z 25 lutego 1987 r., III CZP 2/87, dotyczy wyłącznie określonych przypadków stwierdzania przysługiwania prawa własności nieruchomości. Poglądy wyrażone w obu uchwałach podjętych w czasie obowiązywania aktualnej ustawy procesowej nie są więc sprzeczne, a zagadnienie trybu właściwego do ustalenia własności nieruchomości nabytych przez Skarb Państwa na podstawie Dekretu pozostaje wyjaśnione przez uchwałę z 25 lutego 1987 r., III CZP 2/87.

Kierując się powyższymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że z przedstawionej argumentacji nie wynika, by zachodziły przyczyny przyjęcia, o których mowa w art. 398⁹ § 1 k.p.c., co uzasadniało odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach orzeczono na podstawie § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 265).

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398⁹ k.p.c. orzeczono, jak w sentencji postanowienia.